

Seminář Chceme dětem číst 8 aneb Svět dětí v literatuře pro děti a mládež

Autor: Markéta Crdlíková , Mgr. Pavlína Lišovská

Číslo: roč. 2, č. 4/2016

Rubrika: Učíme se

Klíčová slova:

literatura pro děti a mládež, knihovny, semináře, reportáže, SKIP ČR, čtenářství, Knihovna Jiřího Mahena v Brně, literatura, Chceme dětem číst, sociální handicap, handicap v literatuře

Letošní 8. ročník vzdělávacího semináře pro knihovníky Chceme dětem číst, který pořádá Knihovna Jiřího Mahena v Brně a SKIP ČR - Region Velká Morava za finanční podpory Ministerstva kultury ČR z grantového programu Knihovna 21. století, se zaměřil na svět dětí v literatuře pro děti a mládež ve všech jeho pozitivních i negativních aspektech.

O semináři

Hlavním cílem semináře bylo zaměřit se na palčivá témata doby, představit knihy s různými tématy (handicapy, sociálně-patologické jevy, homosexualita, neúplná/nefunkční rodina aj.), jež by mohly dětem být jakýmsi vzorem a předlohou pro **překonání tíživých životních situací**.



Posluchači semináře

V jednotlivých příspěvcích jsme se dozvěděli o aktuálních trendech a tematickém vývoji literatury pro děti a mládež, dozvěděli jsme se o možnostech, jak s dětmi četbou vhodných textů prohlubovat čtenářskou gramotnost a také jsme měli možnost přihlížet dvěma programům realizovaných přímo před námi jako publikem se školní třídou, přičemž jeden z nich se věnoval úskalím internetu a sociálních sítí, druhý se věnoval problematice homosexuality. Hlavním příspěvkem prvního přednáškového dne pak byl **workshop zážitkového čtení**, jež pro nás připravili studenti [Sociální pedagogiky a volného času](#) se zaměřením na dramatickou výchovu Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, v druhém přednáškovém dni to pak byla přednáška s diskuzí se spisovatelkou [Petrou Dvořákovou](#) o její tvorbě, tématech a myšlenkách v knihách.

Den první

Úvodním teoretickým příspěvkem, jenž přinesl poznatky z oblasti vývoje a současnosti literatury pro děti a mládež, byla přednáška **Literatura pro děti a mládež v proměnách času** Mgr. Pavlína Lišovské z Knihovny Jiřího Mahena v Brně, která nás provedla průnikem změn dětské literatury po roce 1989 a představila vybrané zajímavé tituly ze současné literatury pro děti a mládež vztahující se k některým, v současné době často využívaným literárním námětům.

Jednotlivými tematickými skupinami byly: *silná sociální témata – nefunkční rodina/neúplná rodina* (zde můžeme jmenovat např. titul **Panáčci** od Tomáše Hokeše, poměrně opomíjenou knihu, která však svým přesahem k fantazijnímu světu podává výklad o tom, jak děti, které řeší tíživé, v tomto případě rodinné situace mohou unikat do svého vnitřního světa, kde se odehrává jejich boj s realitou v jiném rozměru; dále např. [Nejhorší den v životě třeťáka Filipa L.](#) od Petry Braunové vypovídající o důsledcích špatného svědomí a nehodných činů, [Drsňačka Hollis](#) Patriciy Reilly Giffové o problematice Alzheimerovy choroby a pěstounské péče či např. kniha Joyce Carol Oatesové [Z těch zelených očí jde strach](#) či publikace *Nikolina cesta* od Michaely Fišarové, jež se obě věnují problematice domácího násilí a mnohé další).

Z dalších témat se zde objevily např. *závislosti na různých typech drog* (alkoholismus, nealkoholové drogy – jako nejsilnější knihu možno zmínit titul [Úplná prázdnota](#) od Ivety Vochalové, což je sice starší titul z 90. let, na jeho hloubce prožití to však neubírá, sonda do mentality a psychiky závislého člověka to je velmi rozsáhlá a niterná), *sociální sítě a problematika s jejich využíváním* (příkladem je např. sci-fi detektivka [E-den](#) od francouzského spisovatele Mikaëla Olliviera vyprávějící o elektronické droze, po níže její uživatelé upadají do hlubokého kómatu), život s handicapem (kam spadají tituly jako [\(Ne\)obyčejný kluk](#) od R. J. Palaciové o chlapci s tělesnou vadou po rozštěpu, [Uzly a pomeranče](#) Ivy Procházkové s tematikou Downova syndromu, [Řvi potichu, brácho](#) od Ivony Březinové s tematikou autismu či [Uvnitř mé hlavy](#), jejíž autorkou Fracisca Zappia, jež se zaměřila na málo se vyskytující téma v literatuře pro mládež, jímž je onemocnění schizofrenií), dále se přednáška věnovala *problematice homosexuálních vztahů* (sem bychom mohly zařadit zajímavé tituly jako [Řekni vlkům, že jsem doma](#) od Carol R. Bruntové, [Líbalí jsme se](#) od Davida Levithana, [Dám ti slunce](#) od Jandy Nelsonové či [Will Grayson, Will Grayson](#) od autorské dvojice David Levithan a Johna Greena a další).



Přednášející Mgr. Pavlína Lišovská

Z ostatních témat, jež v současnosti ve větší míře pronikají do literatury pro děti a mládež, je to např. *ekologie* (zde je možno zmínit knihy spisovatele Carla Hiaasena), *problematika sebevražd* (např. kniha Jennifer Nivenové [Všechny malé zázraky](#), jež v sobě zahrnovala také téma maniodepresivity a

jejích projevů) a mnohé další. Nemalá pozornost je aktuálně na knižním trhu obrácena také ke knihám *deníkového typu*, jež jsou mezi dětmi velmi oblíbené, většinou se jedná o rozsáhlejší série (kupř. série [Deník malého poseroutky](#) od Jeffa Kinneyho, dále série [Deník rebelky](#), [Velkej frajer Nate](#) a další). Na závěr jsme porovnali statistiky půjčovnosti titulů v uplynulých obdobích a napříč knihovnami jsme se během diskuze shodovali, že mezi nejoblíbenější tituly patří u mladších dětí **Deník malého poseroutky**, **Harry Potter** u starších je pak oblíbená série **Stmívání**. Besedu ocenili účastníci pro její informační hodnotu a tipy k četbě, pozitivní a přínosná byla také následná diskuze.

V další části programu jsme se mohli stát účastníky/diváky při realizaci vzdělávacího knihovnického programu s názvem **Nebezpečí číhá na síti**, jehož se zhostila s velkou bravurou bývalá knihovnice, t.č. asistentka pedagoga na základní škole **Bc. Ludmila Prokopová**, jež nás seznámila s jedním ze svých knihovnických programů, který v době svého působení v Knihovně Jiřího Mahena v Brně realizovala. S dětmi ze 4. třídy místní základní školy jsme prošli nejrůznějšími úskalími pohybu na internetu v praktických úkolech zaměřených na kritické myšlení. Zajímavé pro mě byly i zvolené metody, jak s dětmi pracovat. Kromě tradičnějších, jako je práce ve dvojicích či psaní volných asociací na tabuli, došlo i na pouštění „vtipně-poučných“ videí z youtube a práci s fiktivními facebookovými kontakty. Musím ocenit i výborný nápad s klubíčkem vlny, které děti propojilo v „online“ síť. Pro úplnost ještě zmíním knihu [Sýkorčino dobrodružství s bezpečností na internetu](#), stránky [e-bezpecci.cz](#) a [ovce.sk](#). Jde mj. o materiály, se kterými se dá pracovat při tvorbě tímto směrem orientované besedy a které použila i paní Prokopová. Jednalo se o jednoznačně výbornou ukázkou toho, jak by měla vypadat interaktivní naučná beseda, včetně skvělé volby tématu - je důležité a pro děti chytlavé. V dnešní době stále vzrůstá počet dětských uživatelů internetu, přičemž klesá jejich průměrný věk. Zúčastněné děti, jak již bylo zmíněno, byly ze 4. třídy ZŠ a představovaly tím pádem svým věkem ideální cílovou skupinu. Je nutno je i jejich paní učitelku pochválit za skvělou práci. Pokud by měl někdo zájem o nahlédnutí do metodiky tohoto programu, je možné ji sehnat po písemném kontaktování v Knihovně pro děti a mládež KJM v Brně, v současnosti však probíhá formální úprava této metodiky, takže bude třeba chvíle strpení.

Závěrečným bodem prvního dne byl tříhodinový interaktivní workshop **Zážitkové čtení**, který připravili studenti Masarykovy univerzity - Veronika Zárubová, Karolína Cahová, Vratislav Malina, Jaroslav Pokluda a Monika Fischerová. Jako knižní předlohu pro zvolené aktivity si zvolili knihu Jacqueline Wilsonové [Ilustrovaná máma](#). Velmi oceňuji, že tento projekt byl na míru vytvořen pro tuto příležitost, speciálně pro účastníky semináře. Metody a výstupy z něj jsou použitelné při přípravě jakýchkoli dalších lekcí. Myslím, že přes počáteční ostych jsme se všichni pobavili a zároveň naučili něco nového. Získali jsme cenné rady pro dramaturgii a ozvláštňování našich besed - například, že v úvodu práce je dobré uvolnit skupinu hrou (my hráli klasická škatulata), že je vhodné lekci vystavět na pevném schématu - např. Návnada - Reálný úryvek a Postava - Zvrat - Řešení. Bylo velmi zdůrazněno následné vystoupení z příběhu, popř. z role - účastníci by si měli být vědomi toho, že doteď to byla fikce a nyní jsme v realitě a můžeme na vše nahlížet z pragmatického úhlu pohledu, nejsme již vtaženi do příběhu svým vlastním já. Uklidní to totiž emoční rovinu, případně dá možnost přerušit program, pokud jde špatným směrem. Také na konci vytváří prostor k uzavření tématu.



Zážitkové čtení – úvod do problematiky



Zážitkové čtení – vystoupení z rolí

Jak se všichni shodli, běžným problémem při besedách je čas – je třeba si proto pohlídat možnost alespoň krátké reflexe. Její absence může znamenat špatné až ztracené vyznění celé práce, proto je tak důležité časové plánování akcí. Mladí tvůrci tohoto programu mne nadchli – jednak svým nadšeným přístupem, ale i tím, jak dokázali vynést emoce z příběhu až k nám a udělat z besedy to pravé „zážitkové“ odpoledne.

Den druhý

Druhý den jsme zahájili akčním programem na poměrně kontroverzní téma – [Princ & Princ](#), což je kniha Lindy de Haan o problematice homosexuality pro menší děti. Program byl stejně jako u Ludmily Prokopové veden v reálném čase s jednou skupinou dětí ze 4. třídy místní základní školy a o jeho realizaci se postarala naše kolegyně z Knihovny města Plzně paní **Zuzana Mišterová**, která s tímto konkrétním programem vyhrála dvě ocenění na [Knihovnické přehlídce OKnA 2016](#) v Sedlčanech, a to **Cenu za odvážný výběr tématu a divadelní dovednosti** a také **Cenu diváků**. Dle mého názoru jde o práve oceňovaný program. A to nejen pro své odvážné téma, jež bylo v podstatě při celkovém pohledu na realizovaný program jedním z mnoha vyplývajících z daného příběhu. Paní Mišterová je dramatickým a pedagogickým talentem obdařená dáma, která ovládla a zaujala své publikum – primárně opět reálnou třídu – a samozřejmě i nás, knihovnické obecnstvo. Dokáže děti rozesmát, klidně i na svůj úkor. Získává je, ptá se, chválí, gestikuluje a spravedlivě mezi nimi prochází a kontroluje práci skupin. Učí je pokud možno všemu – napříč školními osnovami a

jednotlivými předměty, třeba i finanční gramotnosti či vztahům v rodině. Nadhazuje na platformě pohádkového, tj. známého příběhu témata jako penze, anektace, znalosti zeměpisu i praktické konverzace v angličtině; a zakončuje pro pohádku poněkud netradičním poučením ohledně homosexuality – svatbou prince a prince... Je v neustálém kontaktu s publikem, používá práci ve skupinkách či improvizované rozhovory a názorné pomůcky. Přes obsáhlá ponaučení, která do dětí dostane, je báječně pobaví. Prostě UMÍ. Pokud by někdo chtěl nahlédnout do metodiky programu Princ & Princ, je možné jej nalézt v [Databance vzdělávacích knihovnických programů](#), proto jej zde podrobně nepopisujeme.

Příspěvek s názvem **Jak vyžrát na čtenářskou gramotnost** přednesla paní **Mgr. Jarmila Sulovská** z Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci. Paní Sulovská na začátku krátce hovořila o analýzách PIRLS a PISA v oblasti čtenářské gramotnosti a srovnala vzdělávací programy zahraničních zemí, jež se obvykle umísťují v těchto průzkumech na čelních místech, s kurikulem českým, čímž poskytla vhled do celé problematiky. České děti občas nebývají motivovány k četbě, nebo ne dostatečně, proto je nutné a vhodné umět jim poradit dostatečně podnětné knihy, aby byly ke čtení jimi přilákány, ale zároveň aby jimi byly také formovány jejich osobnosti a prohlubována čtenářská gramotnost. Lektorka si pro lepší představu možností připravila pro účastníky spoustu naskenovaných materiálů z rozličně tematických knih, jež byly uspořádány do výčetů. Ke každému tématu pak byly připraveny ukázky možných aktivit práce s textem. S ohledem na časovou dotaci přednášky nebylo možné všechny vyzkoušet prakticky, ale i teoretická průprava a uvědomění si možností byly přínosné pro naši práci (nejvíce mě zaujala např. metoda filtru aj.). Paní Sulovská přislíbila možnou spolupráci i na dalších podobně zaměřených setkáních, je možné proto považovat její (prozatím) více teoretický příspěvek za vstupní bránu do tajů metod rozvoje čtenářské gramotnosti u dětí. Jako lektor byla velmi sympatická, uměla pro věc nadchnout a zapálit a motivovat i nás k aktivitě a přemýšlení o textu.



Přednášející Mgr. Jarmila Sulovská

Na samotný závěr semináře proběhla beseda se spisovatelkou **Petrou Dvořákovou**, která nám představovala svou tvorbu, ale nejen ji. Autorka nás seznámila se svými knihami, odhalila nám tajemství skrytá v knihách, jako jsou autobiografické prvky v knize [Já jsem hlad](#) apod., poté následovala zajímavá diskuse. Při ní jsme hojně rozebírali jednotlivá témata k besedám pro děti, paní Dvořáková pohovořila také o tom, jak jednotlivé knihy představuje dětem a dospívajícím na besedách v knihovnách a školách a jak na ně působí, např. problematika anorexie a bulimie, jimiž si sama autorka prošla, je velmi závažné téma, ale i přesto s ním odvážně začala pracovat. Slovo odborníků má velkou váhu, osobní příklady však také. Dále se diskutovali náměty jako alkohol, opět internet, jakožto velmi vděčné a aktuální téma, ale například i víra, téma tradičnější, nicméně pro dnešní mladé lidi možná záhadnější než dřív. Nadšeně kvituji získání autogramů do našich knížek a ~~především možnost osobně si s autorkou pohovořit...~~



Petra Dvořáková představuje knihy

Shrnutí

Poslední jmenovanou besedou se seminář uzavřel. Celkově jej hodnotím jako bohatý a pestrý v programu, přesný a nadmíru příjemný díky organizaci a také přínosný vzhledem k vysoké erudovanosti přednášejících a cílenosti jednotlivých besed.

Autor fotografií: archiv Knihovny Jiřího Mahena v Brně

Citace

CRDLÍKOVÁ, Markéta a LIŠOVSKÁ, Pavlína. Seminář Chceme dětem číst 8 aneb Svět dětí v literatuře pro děti a mládež. *Impulsy: Inspirace, náměty a trendy dětského čtenářství* [online]. roč. 2, č. 4/2016 [cit. 2016-10-26].

Dostupný z WWW: impulsy.kjm.cz/impulsy-clanek/svet-deti-v-literature-seminar.

ISSN 2336-727X.